

Praktiska råd

NR 25, 2017

Fånga fosfor med en fosfordamm

En fosfordamm är ett bra sätt att fånga fosfor som är på väg med vattnet från åkermarken ut mot sjöar och vattendrag. Dessutom blir dammen ett trevligt inslag på gården. Djur och växter som gillar vatten kommer att trivas runt dammen.

Foto: Sören Eriksson

Fosfordammar är mest effektiva om de ligger i områden med stora fosforörluster.

Passar en fosfordamm på din gård?

En fosfordamm är en liten våtmark som är specialbyggd för att fånga fosfor. Om fosfordammen ligger på en lämplig plats och är utformad på rätt sätt kan den fånga upp till 40 procent av fosfor som kommer in i dammen.

För att fosfordammen ska vara effektiv bör det mesta av vattnet som rinner in i den komma från åkermark. Den bör dessutom ligga i områden med någon eller några av följande egenskaper:

- erosionsproblem, vattnet blir grumligt efter regnperioder
- sluttande mark med jord som är känslig för erosion
- mycket fosfor i marken (höga P-AL)
- mark med upptrampade rasthagar

Så fungerar dammen

Vattnet som rinner från åkermarken stannar upp i fosfordammen så att jordpartiklar och fosfor som är bunden till partiklarna hinner sjunka till botten. Partiklarna kan även fastna på de växter som finns i dammen. Dessutom tar växterna upp fosfor.

Fosfordammar renar även en del kväve som finns i vattnet. Då avgår kväve till luften i huvudsak som ofarlig kvävgas genom så kallad denitrifikation.

BRA ATT TÄNKA PÅ

- Fosfordammen ska ligga på rätt plats för att fånga så mycket fosfor som möjligt.
- Ta hjälp av en rådgivare för att hitta en lämplig plats.
- Dammen ska ha en djup del och en grundare vegetationsdel.
- Fosfordammen renar vattnet genom att fosfor sjunker till botten.
- Du kan få ersättning för att anlägga och sköta din fosfordamm.

KONTAKTA LÄNSSTYRELSEN

Börja med att kontakta en våtmarkshandläggare på länsstyrelsen i ditt län om du vill bygga en fosfordamm. De kan berätta mer om vad du ska tänka på och vilka stöd du kan få.

Länsstyrelsen kan också hjälpa dig att få kostnadsfri rådgivning från Greppa Neringen. Du behöver inte vara medlem i Greppa Neringen för att få rådgivning om våtmarker och fosfordammar.

greppa näringen

Foto: Tuve Lundström

Den fosfor som växterna tar upp kan du föra bort genom att skörda växtligheten.

Anpassa dammens storlek

Dammens yta ska vara mer än 0,1 procent av storleken på området som vattnet kommer från, gärna upp till 0,5 procent. Det innebär till exempel att en damm som är 1 000 kvadratmeter kan ta emot vatten från cirka 20-75 hektar. Om det är hög årsnederbörd och avrinning i området så be-

höver dammen vara relativt stor för att kunna ta emot allt vatten. Om det är lerjordar i området behöver dammen också vara större eftersom små lerpartiklar behöver längre tid på sig att sedimentera än större jordpartiklar som till exempel mo och mjåla.

Foto: Pia Geranmayeh

Foto: Tuve Lundström

Foto: Pia Geranmayeh

Många uppskattar att få en vattenspegel på gården. Djur och växter som trivs vid vatten kommer att bli vanligare runt din damm.

Utnyttja höjdskillnader

Har du möjlighet att utnyttja ett naturligt fall i landskapet så kan du dämna för att skapa en fosfordamm. Alternativet är att gräva, men då behöver du planera var du ska lägga schaktmassorna.

Det är oftast billigare att dämna än att gräva, men många gånger krävs det både och. Om du ska dämna så är det viktigt att ändå gräva bort det översta matjordslagret eftersom det ofta innehåller mycket fosfor.

Viktigt att tänka på

- Kommer dammen att påverka vattennivån på närliggande marker?
- Kommer dammen att ligga inom ett markavvattningsföretag?
- Kan dammen påverka andra natur- och kulturvärden i området?

Prata med din länsstyrelse eller rådgivare från Greppa Näringen om du är osäker.

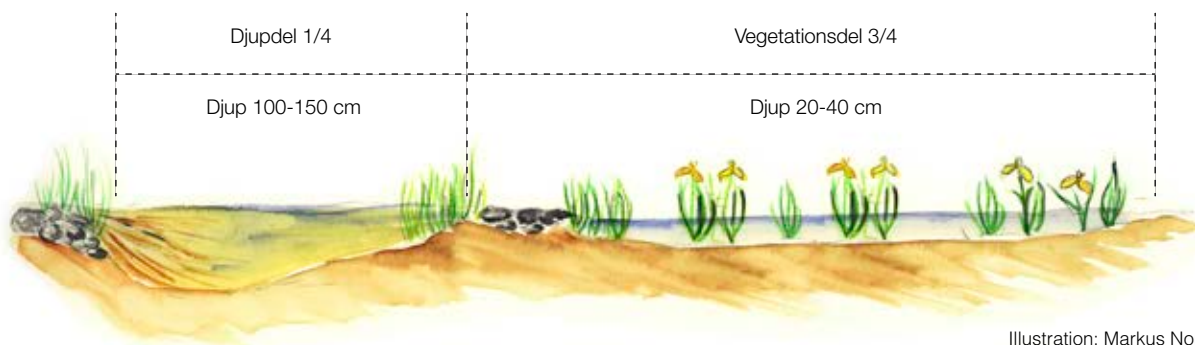

Illustration: Markus Nord

Djupdelen bör vara ungefär en fjärdedel av dammens totala yta. I den grunda vegetationsdelen kan du plantera in vattenväxter från vattendrag i området, eller också väntar du och låter växtligheten komma av sig själv.

Dammen ska ha en djup och en grund del

Dammen ska ha en djupare del direkt vid inloppet som är ungefär 1-1,5 meter djup. Där kan vattnet stanna upp så att jordpartiklarna sjunker till botten. Efter djupdelen ska dammen ha en grund del som är 20-40 cm djup, med mycket växtlighet som kan ta upp fosfor och filtrera partiklar.

Dammen ska vara långsmal och vatten som kommer in i dammen ska fördelas över hela ytan.

Foto: Per Wedholm

Du kan till exempel bygga upp öar eller vallar som gör att vattnet har en lång väg mellan inlopp och utlopp. Se till så att det inte finns några genvägar för vattnet.

Dammens botten ska vara jämn. Om det finns en gammal dikesfåra så måste den jämnas ut, annars kommer vattnet att ta den snabbaste vägen genom dikesfåran.

Kanterna sår du in med gräsfrö eller ängsfröblandning. De ska vara flacka så att inte jorden rasar ner i dammen. Du måste också kunna komma nära med en grävare för att gräva ur sediment som samlats i botten. Flacka kanter är också bra för djur- och växtlivet runt dammen.

Anlägg under en torr period

Bästa tiden på året för att anlägga en damm är under en torr period, till exempel sensommar eller tidig höst. Om du anlägger dammen på vintern när det är tjäle måste du eventuellt justera anläggningen under följande sommar eftersom massorna kan ha sjunkit ihop.

Foto: Katarina Börling

Det är viktigt att dammen har stabila inlopp och utlopp så att jorden inte eroderar och spolats med vid höga vattenflöden. Du behöver kontrollera inlopp och utlopp varje år.

Sköt om din damm

För att fosfordammen ska fungera bra är det viktigt att gräva upp och ta bort sediment som samlats på botten. Det behöver du göra med 5-10 års mellanrum. Du behöver även kontrollera inlopp och utlopp varje år.

Du kan få ersättning för en del av dina kostnader

Att anlägga en fosfordamm kan kosta från ungefär 50 000 kronor och uppåt. Kostnaden beror bland annat på hur mycket grävarbete som krävs. Du kan söka stöd för den miljöinvestering du gör när du anlägger en damm.

Du kan få stöd för material och inköpta tjänster, men inte för arbete som du eller dina anställda lägger ner.

Det finns tre nivåer på stödet: 50, 90 eller 100 procent av kostnaderna. Maxbeloppet varierar mellan 200 000 och 400 000 kr per hektar. Hur stort stöd du kan få beror på var i landet dammen ligger och hur stor miljönytta länsstyrelsen bedömer att den kan göra. Prata därför med en våtmarkshandläggare på din länsstyrelse redan när du börjar planera din fosfordamm.

Du kan även söka miljöersättning på 4 000 kr per hektar och år för att sköta din damm. Du söker åtagande för fem år i taget och söker sedan utbetalning varje år. Du kan även få en markersättning om dammen ligger på åkermark.

Viktigt att tänka på

Anmälan, tillstånd och samråd – ta reda på vad som behövs

- Att anlägga en fosfordamm räknas som vattenverksamhet. Därför måste du göra en anmälan om vattenverksamhet till länsstyrelsen.
- I vissa fall krävs även tillstånd hos Mark- och miljödomstolen.
- Länsstyrelsen hjälper dig att ta reda på om det krävs tillstånd eller om det räcker med ett samråd.

Fosfordammarna gav gården nya förutsättningar

Fredrik Andersson på Häckenstad gård i Kalmar Län har anlagt fyra fosfordammar sedan 2011. Det har både minskat översvämningsrisken och fosforförlusterna på gården.

Foto: Markus Nord

Fredrik Andersson är nöjd med sina fosfordammar.

Varför valde du att anlägga fosfordammar?

– Jag hade väldiga problem med översvämnningar som i sin tur ledde till problem med djurhälsan. Den utlösande faktorn var när jag hade översvämnningar på 25 hektar år 2010 vilket ledde till att mycket vall dog och jag förlorade foder. Nu har jag kunnat börja odla i de låglänta områdena, säger Fredrik Andersson.

Vad var svårast ?

– Det svåraste var att få tiden att räcka till.

Vad är mest positivt med dammarna nu?

– År 2016 var ett väldigt torrt år och många lantbrukare i trakten hade problem med torka. Fosfordammarna höll kvar vattnet i naturen och det växte som bäst runt dem.

Vad är dina bästa tips till någon som vill anlägga en fosfordamm?

– Ta hjälp av en rådgivare med ansökan och försök att nyttja naturens förutsättningar i största möjliga mån.

Se [film](#) om hur du anlägger en fosfordamm.

Text: Katarina Börling, Jordbruksverket

Redaktör: Sara Stjernholm, LRF

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Praktiska Råd är en skriftserie inom Greppa Näringen för handfasta råd kring produktion och miljö. Rådgivnings- och informationsprojektet Greppa Näringen är ett samarbete mellan Jordbruksverket, länsstyrelserna, LRF och företag inom lantbruksnäringen. Du når oss på: tel 0771-573 456, www.greppa.nu